

9. Маслак О. Проблеми та перспективи фермерства в Україні / О. Маслак // Агробізнес Сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyigektar/3999-problemy-ta-perspektyvy-fermerstva-v-ukraini.html>.

УДК: 658.29

Савіцький А.В., к. е. н.,
доцент кафедри товарознавства,
комерційної діяльності та митної справи
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

СУТНІСНО-ЗМІСТОВНЕ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА» ТА СПЕЦИФІКА УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Савіцький А.В. Сутнісно-змістове трактування поняття «прибутковість підприємства» та специфіка управлінських рішень щодо її підвищення. У статті розглянуто сутнісно-змістове трактування поняття «прибутковість підприємства». Виділено спільні та розбіжні риси думок учених та дослідників щодо цього поняття. Охарактеризовано умови прибутковості підприємства. Виділено сутність умов прибутковості та її управління. Наведено специфіку управлінських рішень у підвищенні прибутковості підприємства.

Ключові слова: прибуток, прибутковість підприємства, умови прибутковості, рентабельність, управлінські рішення.

Савіцький А.В. Содержательно-сущностное определение понятия «прибыльность предприятия» и специфика управленческих решений по ее повышению. В статье рассмотрено содержательно-сущностное определение понятия «прибыльность предприятия». Выделены общие и отличительные черты в мнениях ученых и исследователей о данном понятии. Охарактеризованы условия прибыльности предприятия. Выделена сущность условий прибыльности и ее управления. Приведена специфика управленческих решений в повышении прибыльности предприятия.

Ключевые слова: прибыль, прибыльность предприятия, условия прибыльности, рентабельность, управленческие решения.

Savitskyi A.V. Essential and meaningful interpretation of the term “enterprise’s profitability” and management solutions specificity of its increasing. The paper is devoted to the research of essence and meaningful interpretation of the term “enterprise’s profitability”. There were emphasized common and different views of scientists and researches opinions on the term “enterprise’s profitability”. There were characterized the conditions of enterprise’s profitability making and underlined its essential meaning in the sphere of management. It presented the specificity of management solutions in the enterprise’s profitability increasing.

Keywords: profit, enterprise’s profitability, profitability conditions, efficiency, management solutions.

Постановка проблеми. Сучасні ринкові умови ставлять перед вітчизняними підприємствами нові вимоги щодо збільшення обсягів їх виробництва та розвитку в умовах конкуренції, посилення інтеграційних процесів, впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Будь-яка підприємницька діяльність не може бути перспективною, якщо її фінансовий результат не є додатним та не характеризується динамікою позитивного зростання. Виходячи із цього, увага кожного керівника все більше зосереджена на обсягах отриманого прибутку та показниках прибутковості підприємства. Через те для формування оптимального рівня прибутковості для керів-

ників підприємств необхідно ретельно досліджувати зміст та сутність даного поняття у прийнятті продуманих управлінських рішень щодо її підвищення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей формування та підвищення прибутковості підприємства присвячено значну кількість наукових праць таких учених, економістів та дослідників як: Бланк І.О., Гадзевич О.І., Мец В.О., Мельник О.В., Кучер Л.Ю., Єпіфанова І.Ю., Гумнюк В.С., Давидов О.І., Селіверстова Л.С., Скрипник О.В., Орлов О.А., Антонюк Р.Р., Огійчук М.Ф., Кучерява А.С., Янковець Т.М., Хмелевський О.В., Терещенко О.О., Рябенков О.В., Косік А.Ф.

Проте не вирішеними раніше окремими питаннями зазначеної проблеми є виділення особливостей формування та підвищення прибутковості підприємства на основі розгляду її сучасного сутнісно-змістовного трактування, умов утворення та прийняття відповідних управлінських рішень.

Постановка завдання. Основними завданнями статті є визначення сутнісно-змістовного трактування прибутковості підприємства, виділення особливостей та характеристика управлінських рішень щодо її формування та підвищення.

Виклад основних результатів. Нині досить багато вчених, економістів та дослідників по-різному трактують та пояснюють поняття прибутковості підприємства, проте більшість із них дотримується спільних висновків у кінцевому значенні даного поняття.

Найбільш розповсюдженим поясненням сутності прибутковості підприємства є те, що її ототожнюють із рівнем рентабельності, яка свідчить про ефективність господарської діяльності підприємства. Разом із тим показник рентабельності розглядають на основі величини прибутку, але у відносному вираженні.

Наприклад, Бланк І.О. стверджує, що в основі прибутковості лежить прибуток та рентабельність. Учений трактує прибуток як мірило фінансового стану підприємства та основну характеристику рентабельності вкладених коштів в його активи. Також він наголошує на тому, що прибуток може бути як кількісним, так і якісним показником, а прибутковість характеризує ефективність діяльності підприємства [1]. Це означає, що в її основі та значенні закладено більш ширше вираження показників – відносне.

На думку Гадзевича О.І., прибутковість характеризується показником рентабельності, який свідчить про ефективність роботи підприємства та оцінюється співвідношенням результату до затрат [2, с. 73]. Знову ж таки, якщо прибуток є одним із ключових показників прибутковості та результатом, на який розраховує підприємство, кількісне значення його величини до затрат свідчатиме про ефективність господарської діяльності підприємства, якщо відносне значення показника рентабельності буде за своїм рівнем достатньо високе. Таким чином, відносне значення показника рентабельності показуватиме, чи кількісне значення прибутку є достатнім для забезпечення ефективності всіх сфер діяльності підприємства чи його окремої ланки.

Мец В.О. також пояснює прибутковість через ефективність, проте наголошує на тому, що вона визначається окремим показником прибутковості, який свідчить про ефективність використання коштів підприємства та виражає відношення прибутку до капіталу, який є інвестованим для отримання цього ж прибутку [3, с. 111]. Виходячи з наведеного значення показника прибутковості та його сутності, слід зазначити, що він є тим самим показником рентабельності. Крім того, слід уважати, що

ефективність у прибутковості означає залучення необхідних коштів для отримання більшого прибутку та здійснення більш прибуткової діяльності.

Таку думку можна підтвердити визначенням прибутковості Мелень О.В., яке полягає в тому, що прибутковість повною мірою виходить із сутності поняття рентабельності, яка є її індикатором та характеризує ефективність вкладеного капіталу, розпорядження грошовими та матеріальними коштами [4, с. 125].

Окреслених вище позицій щодо тлумачення сутності поняття прибутковості підприємства також дотримуються й інші вчені та дослідники. Кучер Л.Ю. вважає, що між прибутком і прибутковістю є діалектичний зв'язок, який полягає в тому, що прибуток відображає ефект в абсолютних показниках, а прибутковість показує ефективність [5], яка розраховується співвідношенням. Спіфанова І.Ю. та Гуменюк В.С. поряд із розумінням прибутковості як характеристики ефективності відтворення ресурсів підприємства пропонують оцінювати її рівень із боку розмірності, якості та потенціалу виробництва [6, с. 190; 7]. Давидов О.І. стверджує, що крім того, що прибутковість починається з орієнтації підприємства на максимізацію прибутку, вона є критерієм управління підприємством, у процесі якого величина прибутку застосовується як абсолютний показник, а співвідношення різних показників – як відносні [8, с. 189]. Селіверстова Л.С. та Скрипник О.В. вважають, що виходячи з того, що прибуток як абсолютний ефект діяльності підприємства не повною мірою відображає застосування усіх його ресурсів, необхідно доповнювати його показником рентабельності, оскільки величина прибутку може зростати і за недостатньої кількості ресурсів [9, с. 70, 79].

Поряд з ототожненням прибутковості з рентабельністю, яка свідчить про ефективність виробництва на підприємстві та розраховується у відносних показниках, а також прибутку як абсолютного ефекту діяльності підприємства, вчені та дослідники у трактуванні сутності прибутковості вбачають аспект застосування ретельно продуманих витрат.

Так, Орлов О.О. вважає, що прибутковість формується на основі використання маржинального прибутку для розподілу постійно-умовних витрат для визначення прибутку, рентабельності та беззбитковості [10]. Антонюк Р.Р. убачає прибутковість як здатність генерувати додатній фінансовий результат шляхом перевищення доходу над витратами в такому розмірі, який забезпечить подальший розвиток підприємства [11, с. 51]. Огійчук М.Ф., окрім розуміння прибутковості як виду ефективності економічної діяльності підприємства, зазначає, що її результативність носить вартісний характер [12, с. 37]. Кучерява А.С. розглядає прибутковість як відносний показник, який слугує для визначення ефективності вкладених витрат, а саме рівня рентабельності (прибутковості) [13, с. 42–43]. Янко-

вець Т.М. та Якимчук І.Ю. наголошують на тому, що прибутковість відображають показники рентабельності, під час розрахунку яких у чисельнику включають прибуток, а у знаменнику – витрати, які були вкладені в діяльність підприємства для отримання цього ж прибутку [14].

Окремі вчені та дослідники, такі як Хмелевський О.В. [15, с. 15–16], Терещенко О.О. та Стецько М.В. [16, с. 92], вважають, що прибутковість свідчить про здатність підприємства здійснювати рентабельну діяльність, яка забезпечить його платоспроможність, прибуток та стійкі конкурентні позиції.

Рябенков О.В. та Васильєва Т.А. дотримуються іншої позиції у визначенні сутності прибутковості [17, с. 165], яка полягає в тому, що прибутковість підприємства є якісною аналітичною інформацією на основі використання методів фінансового контролінгу, який спрямований на використання ефектив-

ності потенціалу прибутковості та має на меті виявлення проблем і прийняття управлінських рішень.

Ураховуючи зміст усіх вищенаведених трактувань, слід уважати, що прибутковість підприємства не може визначатися без урахування абсолютного ефекту від величини прибутку та подальшого визначення показників рентабельності. Своєю чергою, у формуванні прибутковості підприємства також не доцільно обраховувати рентабельність як самостійний показник, що не залежить від величини прибутку. Як результат, рентабельність характеризує ефективність діяльності підприємства та стосується тільки певного рівня прибутковості.

Для подальшого дослідження поняття прибутковості підприємства та сутнісно-змістовні особливості її управління необхідно розглянути умови, за яких підприємство може бути прибутковим.

Беручи до уваги закони економічної теорії та мікроекономіки, необхідно звернути увагу на чотири

Таблиця 1

Умови прибутковості підприємства та специфіка управлінських рішень щодо її підвищення

Умови прибутковості підприємства	Зміст умови прибутковості підприємства	Наявний рівень прибутковості підприємства*	Специфіка управлінських рішень щодо підвищення прибутковості*
Отримання прибутку	– підприємство отримує стабільний прибуток як частину доходу, яка залишається після покриття всіх видів витрат; – підприємство максимізує прибуток шляхом вкладання наявних фінансових ресурсів у подальше внутрішнє виробництво та інші зовнішні об'єкти промисловості	– стабільний та зростаючий	– орієнтація управлінських рішень на скорочення сукупних витрат; – управління окремими видами витрат; – управління діяльністю щодо розширення виробництва; – управління механізмом вкладання коштів у зовнішні об'єкти промисловості
Беззбитковість	– підприємство покриває усі вкладені у виробництво витрати, прибуток відсутній	– дорівнює нулю, але знаходиться в межах формування мінімального значення	– орієнтація управлінських рішень на зміну наявним підходам та загальної системи виробництва
Мінімізація збитків	– підприємство покриває лише змінні витрати та отримує збитки	– нижче нуля та нижче межі формування мінімального значення	– орієнтація управлінських рішень на збалансування та мінімізацію поточних операційних, змінних, постійних, середніх та граничних витрат; – управління діяльністю щодо здійснення змін у виробничому процесі та застосування більш дешевих факторів виробництва; – управління діяльністю працівників на окремих етапах виробничого процесу; – управління збутовою політикою
Закриття підприємства	– підприємство не в змозі покрити будь-які види витрат та припиняє свою діяльність	– анульований	– управління ліквідацією наявних виробничих потужностей; – управління діяльністю щодо покриття наявних витрат та заборгованості

*Запропоновано автором

Джерело: складено та обґрунтовано автором на основі [18, с. 167]

основні умови формування прибутковості підприємства, а саме: отримання та максимізація прибутку, беззбитковість або відсутність прибутку, мінімізацію збитків на основі покриття змінних витрат, мінімізацію збитків шляхом закриття підприємства [18, с. 167].

На нашу думку, обґрунтування сутності умов прибутковості та управління нею полягає в такому:

1. Найголовнішою умовою прибутковості підприємства є отримання прибутку або його максимізація. Якщо отримана виручка від реалізації продукції підприємства є більшою за сукупні витрати і, відповідно, інші похідні види витрат, підприємство отримує прибуток у розмірі різниці від загальної величини доходу. Виходячи із цього, знову ж таки, керівники підприємства повинні орієнтувати свої управлінські рішення на скорочення витрат та управління їх складниками. Іншою сферою управлінської діяльності у напрямі максимізації прибутку та підвищення прибутковості підприємства є вклад зароблених та залучених коштів у забезпечення стійкості самого прибутку, розширення виробництва, зовнішнє інвестування.

2. Досить суттєвою умовою прибутковості підприємства є його беззбитковість. У даному разі весь дохід, який отримує підприємство, йде на покриття сукупних витрат та свідчить про те, що прибуток дорівнює нулю та є відсутнім. Підприємство є неприбутковим та зі зміною наявних підходів і застосуванням продуманих управлінських рішень повинно перебудувати загальну систему виробництва так, щоб отримати прибуток, який є більшим за величину точки беззбитковості.

3. Мінімізація збитків на основі покриття змінних витрат означає те, що підприємство терпить мінімальні збитки, за величини яких може продовжувати виробництво, яке дасть змогу частково їх покривати. У даному разі підприємство не в змозі покрити всі види витрат, окрім змінних. Проте для того щоб вийти на мінімальну величину прибутку, підприємство повинно переглянути свої управлінські рішення в напрямі збалансування та мінімізації поточних операційних витрат, постійних, граничних, середніх і, відповідно, змінних. Керівникам підприємства необхідно впровадити зміни до виробничого процесу, діяльності працівників на його окремих етапах, застосування більш дешевих факторів виробництва та ретельно продуманої збутової політики.

4. Мінімізація збитків шляхом закриття підприємства означає, що прибутковість і, відповідно, прибуток відсутні. У даному разі підприємство є повністю збитковим і не покриває жодних витрат. Для того щоб відшкодувати збитки, підприємство припиняє свою діяльність та будує управлінські рішення у напрямі виваженого покриття наявних витрат та заборгованості шляхом ліквідації виробничих потужностей.

У табл. 1 наведено умови прибутковості підприємства та специфіку управлінських рішень щодо її підвищення.

Згідно з табл. 1, на нашу думку, разом із наведеними умовами прибутковості підприємства необхідно виділити декілька відповідних рівнів прибутковості, у межах яких керівники підприємств повинні працювати у напрямі виконання конкретно визначених управлінських рішень. Зазначеними рівнями прибутковості є: стабільний та зростаючий за умови отримання прибутку; дорівнює нулю, але знаходиться в межах формування мінімального значення за умови беззбитковості; нижче нуля та нижче межі формування мінімального значення за умови мінімізації збитків; анульований за умови закриття підприємства.

Поряд із цим необхідно детальніше зупинитися на етапі формування прибутковості, що передусім базується на тому, що початковою умовою її утворення є досягнення підприємством додатного фінансового результату, який позначатиме, що його прибуток знаходиться вище нуля і перевищує мінімальне значення точки беззбитковості. У даному разі слід підкреслити те, що саме беззбитковість є стартовим індикатором формування прибутковості підприємства і так само як прибутковість на пряму пов'язана із співвідношенням величини витрат, прибутку та рентабельності.

Висновки. Отже, прибутковість підприємства є індивідуальним показником, який включає в себе низку економічних понять та характеризується великою кількістю інших показників. В основі прибутковості лежить величина прибутку, розмір якого у співвідношенні з витратами підприємства свідчить про результативність його діяльності, а саме рентабельність. Для підвищення прибутковості та збільшення обсягів виробництва керівники підприємства повинні приймати продумані управлінські рішення виходячи з особливостей основних умов її формування, а саме на етапі подолання граничної межі беззбитковості, етапі отримання прибутку та етапі його зростання.

Список літератури:

1. Бланк И.А. Управление прибылью / И.А. Бланк. – М. : Ника-Центр, 2007. – 768 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ec-study.com/ua/literature/b002052_blank_upravlinnya_pributkom.htm.
2. Гадзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств : [навч. посіб.] / О.І. Гадзевич. – К. : Кондор, 20017. – 180 с.
3. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : [навч. посіб.] / В.О. Мец. – К. : Вища школа. – 2003. – С. 90.
4. Мелень О.В. Актуальні питання прибутковості підприємства та шляхи її збільшення / О.В. Мелень, Ю.Ю.

Холондач // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХП». Темат. вип. «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – 2015. – № 25(1134). – С. 123–126.

5. Кучер Л.Ю. Науково-теоретичні підходи до інтерпретації дефініції «прибутковість» / Л.Ю. Кучер [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_99/06.pdf.

6. Спіфанова І.Ю. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності / І.Ю. Спіфанова, В.С. Гуменюк // Економіка і суспільство. – 2016. – № 3. – С. 189–192.

7. Гуменюк В.С. Прибуток підприємства як результат його розвитку / В.С. Гуменюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2016/paper/download/637/323>.

8. Давидов О.І. Зростання вартості підприємства як цільовий критерій управління / О.І. Давидов // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 9(159). – С. 186–195.

9. Селіверстова Л.С. Фінансовий аналіз : [навч.-метод. посіб.] / Л.С. Селіверстова О.В. Скрипник ; за заг. ред. С.М. Безрутенка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 274 с.

10. Орлов О.А. Теорія і практика використання операційного важеля / О.А. Орлов, Е.Г. Рясних [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3402/1/Стаття1_04.pdf.

11. Антонюк Р.Р. Прибутковість сільськогосподарських підприємств: природа категорії / Р.Р. Антонюк // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства – 2012. – № 126. – С. 50–55.

12. Огійчук М.Ф. Суть прибутку та підходи до методики його визначення / М.Ф. Огійчук // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 31–45.

13. Кучерява А.С. Прибутковість підприємства та шляхи її підвищення / А.С. Кучерява // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2015. – № 40. – С. 38–43.

14. Янковець Т.М. Шляхи підвищення прибутковості підприємства в сучасних умовах / Т.М. Янковець, І.Ю. Якимчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://er.knutd.com.ua/bitstream/123456789/2208/1/20160428-29_TEZY_V3_P029.pdf.

15. Хмелевський О.В. Оцінка прибутковості промислових підприємств : [монографія] / О.В. Хмелевський. – Хмельницький : Поліграфіст, 2011. – 202 с.

16. Терещенко О.О. Управління вартістю підприємства в системі фінансового менеджменту / О.О. Терещенко, М.В. Стецько // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 91–99.

17. Рябенков О.В. Комплексний підхід до застосування методів фінансового контролінгу в контексті ефективного використання потенціалу прибутковості / О.В. Рябенков Т.А. Васильєва // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 10(148). – С. 160–165.

18. Косік А.Ф. Мікроекономіка / А.Ф. Косік, Г.Е. Гронтовська. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.